

УДК 657.632
Мейш Алла

Хмельницького національного університету
**ШАХРАЙСТВА Й ФАЛЬСИФІКАЦІЇ В ПІДПРИЄМНИЦТВІ: ОБЛІКОВИЙ
КОНТЕКСТ**

Meish A.V.

Khmelnitsky National University

FRAUD AND FRAUD IN THE ENTERPRISE: ACCOUNTING CONTEXT

У підприємницькій діяльності, практично будь-які факти шахрайства й фальсифікацій, крім власне юридичного аспекту, невіддільні від облікового контексту, не зважаючи на всі потуги винних осіб їх завуалювати. Звичайно, це не завжди постає в формі згаданого взаємозв'язку, адже було би наївно стверджувати, що в усіх випадках зловживань він проявляється. Особливо коли такі афери здійснюються, за висловом видатного теоретика бухгалтерського обліку Й.-Ф. Шера (1846-1924), який започаткував наукові дослідження окресленої проблеми, «майстри» балансу.

Приміром, при «невинній» помилці в підсумках вже на рівні субрахунків з обліку активів, спричиненій «забудькуватістю» службових осіб заплатити за «взяту» зі складу вподобану кількість сировини, готової продукції або будівельних матеріалів на підприємствах виробничої сфери, товарів – у торговельних закладах, це легко приховується завищенням сальдо їхньої вартості на аналітичних рахунках з синтетичним 20 «Виробничі запаси» включно й переноситься на наступний місяць як ретельно вивірене.

Що може тривати хтозна скільки звітних періодів, аж до того моменту, коли це випадково, або внаслідок конфлікту між співучасниками злочину, вилізе назовні. Подібним чином «виправляються» нестачі грошей як у касі, так і на рахунку в банку, благо сфальсифікувати виписку з нього при сучасній комп'ютеризації бухгалтерій неважко. Зрештою й усі інші первинні документи, за винятком фальсифікацій щодо заниження зобов'язань, позаяк ні один контрагент не погодиться на таку фікцію, хіба внаслідок взаємовигідної змови між ними. Тому навіть коли хтось із посвячених в ці афери спробує відімістити своєму кривднику, заявивши про здійснене куди слід, юридично довести це буде можна лише на основі відповідної облікової документації.

Водночас згідно з наказом Мін'юсту України від 12.04.2012 р. встановлено: первинні документи та додатки до них, що фіксують факт виконання господарських операцій і стали підставою для записів у реєстрах бухобліку й податкових документах (касові, банківські документи, ордери, повідомлення банків і переказні вимоги, виписки банків, корінці квитанцій, банківських чекових книжок, наряди на роботу, акти про приймання, здавання та списання майна й матеріалів, квитанції та накладні з обліку товарно-матеріальних цінностей, рахунки-фактури, авансові звіти тощо), як і самі облікові реєстри (головна книга, журнали, меморіальні ордери, оборотні відомості, інвентарні картки, розроблювальні таблиці тощо) мають зберігатися в архіві підприємства не менше ніж 3 роки. Тобто достатньо, аби цей термін минув і доказова база фальсифікацій може зникнути безслідно. В зв'язку з чим варто прислухатися до авторів, котрі з посиланням на досвід США, де був прийнятий закон Сарбейнса-Окслі, спрямований на повніше розкриття шахрайств у фінансовій звітності, пропонують переглянути терміни зберігання документації у межах 10 років [1, с. 989]. Думається, що вже сама загроза продовження строку давності за такі злочини в поєднанні з можливістю визначати шкоду від подібних маніпуляцій з часу їхнього започаткування буде ефективним профілактичним заходом, який позитивно позначиться на динаміці зменшення таких зловживань.

Так само здійснюються маніпуляції при завищенні витрат діяльності, підприємств – платників податку на прибуток, чи навпаки, заниженні доходів, аби не сплачувати належних сум

до бюджету, позаяк з позицій їхніх власників ці платежі завжди видаються надмірними. Правда, тут зловживання виявляються частіше, хоч і опосередковано – через співставлення доходів при перевірці правильності визначення податку на додану вартість. Але за умови, що аудитори не обмежуються сальдо субрахунків, відкритих до синтетичних рахунків 70 «Доходи від реалізації», 71 Інший операційний дохід, 72 «Дохід від участі в капіталі», 73 «Інші фінансові доходи», 74 «Інші доходи», а заглиблюються в усі аналітичні рахунки з обліку доходів. Те саме слід здійснювати при перевірці витрат виробництва, починаючи з рахунку 23 «Виробництво» й завершуючи класом 9 «Витрати діяльності», не звертаючи уваги на марудність і рутинність операцій, що в цьому разі чи не найбільша навіть у порівнянні з обліком коштів і розрахунків.

Не забуваючи про звіряння записів на рахунках восьмого класу «Витрати за елементами». Які більшість аудиторів ігнорує, тим паче, що в навчальній літературі зустрічаються твердження про нібито їхнє застосування лише за спрощеною системою обліку, а саме звіряння надто марудне, особливо, коли перевірка достовірності облікових даних здійснюється не щорічно. Крім того, самі аудитори матеріально залежні від власників тих же підприємств, на яких їм доводиться перевіряти достовірність облікових даних і фінансової звітності, адже конкуренція між аудиторськими фірмами не менша, ніж на ринку інших послуг. Отож погоня за укладенням договорів на надання аудиторських послуг мимоволі змушує закривати очі на вуалювання облікових даних, особливо тоді, коли ареал діяльності аудиторів обмежується територією області, чи навіть району, в якому розміщена їхня фірма.

Вихід із цього замкнутого кола міг би бути за умови, що як укладення договорів на надання аудиторських послуг, так і визначення конкретних аудиторських фірм, котрим буде це доручене, вкупі з розрахунками щодо оплати за виконання договірних зобов'язань між замовниками й виконавцями вдалося централізувати, скажімо, в Аудиторській палаті України. Проте є побоювання, що за багаторічним досвідом розмаїтих централізацій, які були характерні для радянської економіки минулих часів, це лише посилить бюрократизацію аудиту.

Принаймні на таку думку наштовхує спроба впровадження «чрезвычайного», централізованого по території, обліку всіх продуктів петроградського комісаріату продовольства й предметів воєнно-морського майна, названого відомим теоретиком і практиком українського походження М. Рудановським «бестолковой арифметикой малограмотных счетчиков», внаслідок якої рахунки ведуться абияк, риторично запитуючи: «Хто може обчислити сотні мільйонів і навіть мільярди, що зникли при подібному відсутності порядку чи, вірніше, за такого безладдя?» [3, с. VII, XV]. Тож зауваження: «...За часів СРСР існували досить жорсткі умови для ведення бухгалтерського обліку, що унеможливило здійснення фальсифікацій. З переходом до ринкової економіки та інтеграцією до євроспільноти умови ведення бухгалтерського обліку досить пом'якшилися, з'явилися варіативність та альтернативність в системі бухгалтерського обліку, що ... відкрило нові можливості для вжиття фальсифікації з метою набуття вигід особі, яка їх здійснила» [2, с. 125], думається, є справедливим лише в завершальній частині.

Список використаних джерел:

1. Кузьома В. В., Ботнар І. О., Количева А. О. Актуальні питання впровадження контрольних заходів для попередження фальсифікації звітності. Глобальні та національні проблеми економіки, 2017. Випуск 20. С. 987-989.
2. Мельник З. Ю. Трансформація економічної сутності фальсифікації в бухгалтерському обліку в сучасних умовах господарювання. Економіка: реалії часу №5 (27), 2016. С. 125-128.
3. Рудановский А.П. Руководящие начала (принципы) по счетоводству и отчетности в государственных хозяйственных объединениях. М., 1924.